

นิเวศวิถีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

The Ecological Way that Appears in Wannakhadi Lamnam Textbooks Grade 1-6

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 2) เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอ นิเวศวิถีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยใช้แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ รวมถึงแนวคิดองค์ประกอบของวรรณคดีและแนวคิดโวหารภาพพจน์ มาใช้ในการวิเคราะห์สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและกลวิธีการนำเสนอในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ

ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ผลการศึกษาพบว่า สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีมี 9 ประเภท ปรากฏมากที่สุดตามลำดับไปถึงปรากฏน้อยที่สุด ดังนี้ คือ สื่อคำสอนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน แร้งบันดาลใจในการแสดงอารมณ์สุขทุกข์ ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้และประสบการณ์ใหม่ สัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ศัตรูอุปสรรคภัยคุกคามชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและเพื่อนในการเดินทางและดำเนินชีวิต ส่วนการศึกษากลวิธีการนำเสนอ นิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 พบว่าสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการใช้กลวิธีการนำเสนอ นิเวศวิถีด้านองค์ประกอบของวรรณคดี ที่พบมากที่สุดตามลำดับคือ กลวิธีการนำเสนอผ่านสถานที่และฉาก ถัดมาคือ กลวิธีการนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง กลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละคร และสุดท้ายกลวิธีการนำเสนอผ่านพรรณนา ส่วนกลวิธีการนำเสนอ นิเวศวิถีด้านโวหารภาพพจน์มากที่สุดคือ โวหารภาพพจน์แบบสัญลักษณ์ อุปมา อติพจน์ สัทพจน์ นามนัย บุคลาธิษฐาน ปฏิพจน์ ความเปรียบประชด สมมติภาวะและอุปลักษณ์ ตามลำดับ

ARTICLE INFO:

Author:

1. คณาวุฒิ อินทร์แป้น

Kanawut Inpan
นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์
สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Corresponding Author:

2. โสภี อุ้นทะยา

Sophee Oontaya
อาจารย์ที่ปรึกษาหลักนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์
และสังคมศาสตร์
สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำสำคัญ : หนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ,
สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
กลวิธีการนำเสนอ

Keywords : Wannakhadi Lamnam
Textbooks,
Nature And Environment Content,
Presentation Strategies

Article history :

Received : 26/10/67

Revised : 02/12/67

Accepted : 06/12/67

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the components of Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province. 2) To analyze needs Necessities of Buddhist leadership for educational institution administrators Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province 3) To create a strategy for developing Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province and 4) to evaluate strategies for developing Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office In Nakhon Ratchasima Province Using a multi-phase mixed methods research, divided into 4 phases: Phase 1 studied the components of Buddhist leadership among school administrators. By synthesizing relevant documents and research. and interviews with 5 experts. Phase 2: analyze needs. Necessities of Buddhist leadership for educational institution administrators Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province. By studying the current conditions and desired conditions of Buddhist leadership. The sample group included 306 administrators of primary education institutions in Nakhon Ratchasima Province. The results were used to analyze needs and needs to determine strengths, weaknesses, opportunities, and obstacles. Phase 3 created a strategy for developing Buddhist leadership of educational institution administrators. by drafting strategies together with advisors and group discussion with 11 people, and phase 4 assessed the Buddhist leadership development strategies of school administrators. By studying the opinions of 30 individual experts, the research tools included interviews, questionnaires, and form evaluation forms. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation. Necessary index value and content analysis for qualitative data.

The results of the research found that the elements of the Buddhist leadership development strategy of school administrators consist of 3 elements as follows: 1) autocracy: self-centeredness, 5 elements, 2) secularism: human-centeredness, 5 elements, and 3) Dhammathipathai: Considering work as important, 5 elements and Buddhist leadership development strategies for school administrators, consisting of 3 main strategies, 5 secondary strategies and 20 methods of implementation. As for the results of the evaluation of the Buddhist leadership development strategies of school administrators, it was found that they were overall appropriate at the highest level. The overall possibility is at the highest level. and is overall useful at the highest level

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างสรรคัวรรณคดีไทย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทำหน้าที่ในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกของกวี ดังที่ปรากฏในงานประเพณีราชนิพนธ์ที่กวีได้พรรณนาถึงสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทางเชื่อมโยงกับ ความรู้สึกคิดถึงคนรักของตน แม้การพรรณนาดังกล่าวอาจจะไม่ได้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในด้านที่เป็นจริง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติมีความสำคัญต่อการสร้างสรรคัวรรณคดีไม่น้อยดังที่ Siwasariyanon (2001) กล่าวว่าในวรรณคดีไทยความรู้สึกรักธรรมชาติ เพลิดเพลินไปในความงามของป่าเขาลำเนาไพรก็มี อยู่เสมอ ในกวีนิพนธ์ไทยเกือบทุกเรื่องเราอาจกล่าวได้ว่า มีการพรรณนาความงามของป่าเขา ภูมิภาคไทย อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์นานาชนิด

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ซึ่งถือเป็นแบบเรียนระดับชั้นแรกเริ่มของการศึกษาไทย ซึ่งความรู้ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ น่าจะเป็นประโยชน์แก่ระบบการศึกษาที่นักเรียนจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ที่รู้จักความถูกต้องในหลักการดำรงชีวิตที่อาศัยระบบนิเวศร่วมกันของสิ่งมีชีวิตบนโลก แนวความคิดนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงนิเวศระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่องการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังเป็นการบูรณาการให้เข้ากับมาตรฐานการเรียนรู้ในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ เช่น

แม่ไก่อยู่ในตะกร้า	ไข่มุขมาสีห้าใบ
อีแม่อีกมาไล่	อีแม่ไก่ไล่ตีกา
หมาใหญ่ก็ไล่เห่า	หมูในเล้าแลดูหมา
ปูแสมแลปูนา	กะปุม้าปูทะเล
เต่านาและเต่าดำ	อยู่ในน้ำกะจระเข้
ปลาทุยอยู่ทะเล	ปลาซีเหร์ไม่สู้ตี

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

จากบทประพันธ์ข้างต้น คือบทร้อยกรองที่จัดอยู่ในหนังสือ ประถม ก กา เป็นแบบฝึกอ่านและเขียนภาษาไทยของเด็กในสมัยก่อน ซึ่งทำให้เด็กรู้จักอ่านและเขียนสะกดคำเริ่มตั้งแต่แม่ ก กา และมาตราตัวสะกดตั้งแต่แม่กถึงแม่เกย ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวนี้จัดอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องของคำที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นตามช่วงวัยของนักเรียน เห็นว่าจากอดีตจนปัจจุบันบทประพันธ์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นที่จดจำได้อย่างง่ายของนักเรียนในช่วงวัยดังกล่าว ประเด็นที่เกี่ยวข้องหากจะมองในมิติของความสัมพันธ์เชิงนิเวศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเห็นว่า บทประพันธ์ข้างต้นมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติในเรื่องของสัตว์เลี้ยงสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ไก่ อีกา สุนัข หมู ปู เต่า จระเข้ ปลาทุย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นสัตว์บกสัตว์น้ำและสัตว์ทะเล สัตว์น้อยใหญ่ดังกล่าวเป็นสัตว์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของนักเรียนหรือเป็นความมุ่งหมายหนึ่งของผู้แต่งต้องการให้

นักเรียนจดจำคำดังกล่าวได้อย่างง่ายซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่พบเจอ และในอีกมิติหนึ่งหากจะกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตและปัจจุบันสามารถสรุปได้จากข้อมูลในบทประพันธ์ที่ว่า ในอดีตสัตว์เลี้ยงสัตว์ปามีจำนวนมาก และมนุษย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสัตว์น้อยใหญ่จนสามารถนำมาเขียนเป็นบทกวีหรือบทกลอนได้ แต่ในขณะเดียวกันปัจจุบันนี้สัตว์เลี้ยงสัตว์ป่าที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์เริ่มลดน้อยลง เนื่องจากสัตว์ป่าเกรงกลัวการทำร้ายหรือการล่าสัตว์ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น และสัตว์เลี้ยงกลายเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อการตลาดมากกว่าการเลี้ยงเพื่อคร่ำเรื้อน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ระบบนิเวศเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมและส่งผลกระทบต่อสังคมจนทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมไปจากอดีต แนวคิดการวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิด “ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (ecocriticism)” ของธัญญา สังขพันธานนท์ (2556) มาเป็นกรอบในการศึกษานิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ว่าสรุปคือ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติกับธรรมชาติ โดยเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาที่ตรงประเด็นมากที่สุดคือการศึกษาดัชนีของวรรณคดีและวรรณกรรมไทย จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า “ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (ecocriticism)” เป็นกรอบแนวคิดที่ตรงประเด็นมากที่สุดซึ่งธัญญา สังขพันธานนท์ (2556) กล่าวว่า “ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ” (Ecocriticism) เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่ให้ความสนใจศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมโดยใช้ฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) และแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) มาเป็นพื้นฐานในการศึกษา เนื่องจากการวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นมโนทัศน์และแนวคิดใหม่ในการศึกษาวรรณกรรมที่กล่าวได้ว่ามีรากฐานมาจากแนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม โดยนัยนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ คือวาทกรรมชนิดหนึ่ง ที่พยายามให้ความหมายและสร้างความรู้ใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในวรรณคดี โดยกำหนดแนวคิดและความหมายในการศึกษาวรรณคดีทั้งในด้านกฎเกณฑ์ วิธีการวิเคราะห์วิจารณ์ในฐานะที่เป็น “พื้นที่ใหม่” (heterotopia) ของทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้ช่วงชิงทางความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างนิยามความหมายให้กับการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดี ที่แตกต่างไปจากทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์อื่น ๆ

การศึกษาแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศในการศึกษาหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนำ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “นิเวศวิถีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6” โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยนำทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (ecocriticism) มาใช้วิเคราะห์ เนื่องจากทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศนี้ เป็นทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรมแนวใหม่ที่น่าสนใจให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านตัวบทวรรณกรรม อีกทั้ง เป็นทฤษฎีที่ยังไม่แพร่หลายในแวดวงวรรณกรรมวิจารณ์ของไทย ทั้งนี้เพื่อศึกษาข้อค้นพบความสัมพันธ์เชิงนิเวศของธรรมชาติกับมนุษย์ และธรรมชาติกับธรรมชาติในหนังสือเรียน อันจะเป็นการปลูกฝังชุดความคิดที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและไม่เอาเปรียบต่อผู้อื่น ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะสามารถศึกษาวิเคราะห์ผ่านตัวบทที่เป็นภาษารูปภาพ และเรื่องราวของวรรณคดีลำนำ เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันของธรรมชาติกับมนุษย์อย่างสงบสุขได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาระัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6
2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
3. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา
4. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมี วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

- 1.1 รวบรวมหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนำระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-6 เพื่อศึกษาตัวบทที่สอดคล้อง
- 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 แนวคิดทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
- 2.2 กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

3. ขั้นนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

- 1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาใน จังหวัดนครราชสีมา จำนวนทั้งหมด 1,304 โรงเรียน
- 1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 จำนวน 306 โรงเรียน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรของ Taro Yamane (1976) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ขนาดตัวอย่างตามความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 306 โรงเรียน

1.3 ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ 1 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือ รองผู้บริหารสถานศึกษา หรือ รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนโรงเรียนละ 1 คน รวมเป็น 306 คน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

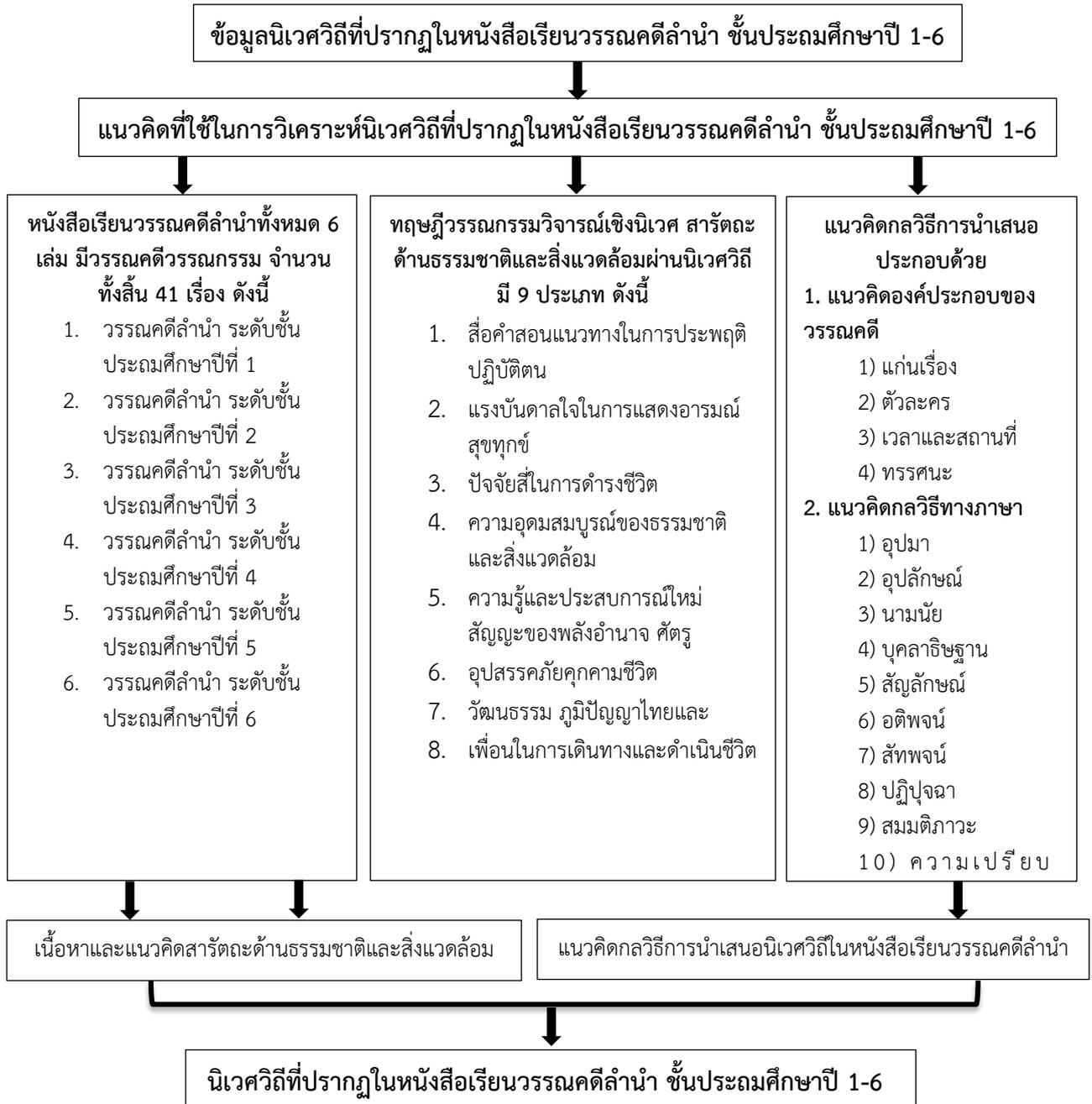
ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาในพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีทั้งหมด 7 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการใน ปี 2565-2567

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาผู้วิจัยจะนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ และกลวิธีการนำเสนอ มาศึกษาความสัมพันธ์เชิงนิเวศที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยจะนำเสนอในบทที่ 3 และบทที่ 4 ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษานิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสาระตงะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 2) เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอในนิเวศวิถีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ รวมถึงแนวคิดองค์ประกอบของวรรณคดีและแนวคิดโวหารภาพพจน์ มาใช้ในการวิเคราะห์สาระตงะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและกลวิธีการนำเสนอในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนํ้า ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ผลการศึกษาพบ สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีมี 9 ประเภท ปรากฏมากที่สุดตามลำดับไป ถึงปรากฏน้อยที่สุด ดังนี้ คือสื่อคำสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตน แร่งบันดาลใจในการแสดงอารมณ์สุข ทุกข์ ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้และประสบการณ์ใหม่ สัญญาของพลังอำนาจ ศัตรูอุปสรรคภัยคุกคามชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและเพื่อนในการเดินทางและ ดำเนินชีวิต รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบในวรรณกรรม เรื่อง ภาพวาดของสี่เทียน มาเล่นกันใหม่ แมวเหมียว แม่ไก่อยู่ในตระกร้า และฝนตกแดดออกนำเสนอ ความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชตามธรรมชาติทั้งบนบกและในน้ำ และนำเสนอความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์หลากหลาย ชนิด มี นกกระจิบ แมว ไก่ เป็นต้น แสดงความหลากหลายของธรรมชาติที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์

1.2 ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและวรรณกรรม เรื่อง วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนการเดินทางของพลายน้อย รามเกียรติ์ ตอนศึกสายเลือด สังข์ทอง ตอนกำเนิดพระสังข์ เด็กเอ๋ย เด็กน้อย ตั้งไข่ล้มต้มไข่กิน ลูกแกะของซาฟิยะห์ คบคนพาล พาลพาไปหาผิด ขุน ช้างขุนแผนตอนกำเนิดพลายงาม นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีในฐานะปัจจัยสี่ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ปัจจัยที่ไม่ปรากฏคือ เครื่องนุ่งห่ม ทั้งนี้ ธรรมชาติในฐานะปัจจัยสี่ถือเป็นกระบวนทัศน์เชิงบวก เพราะมนุษย์อาศัยปัจจัยต่าง ๆ ตามธรรมชาติในการ ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

1.3 ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่อง ดวงจันทร์ของลำเจียก ระบายสายฟ้า ห้องสมุดป่า มาเล่นกันใหม่ นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะ ความรู้และประสบการณ์ ได้แก่ ธรรมชาติคือครูและธรรมชาติคือ ประสบการณ์ใหม่ เนื้อหาใน วรรณคดีลำนํ้าแสดงให้เห็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าความรู้และประสบการณ์ใหม่ของมนุษย์ และเป็น นิเวศวิถีของมนุษย์รวมถึงสัตว์อีกด้วยเพราะธรรมชาติมีหลายมิติที่กล่าวถึงสี่เชื่อว่า เป็นความรู้และ ประสบการณ์ใหม่ที่พบเห็นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติจึงมีฐานะเป็น “ความรู้และประสบการณ์ ใหม่ของมนุษย์”

1.4 สื่อคำสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตน ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและ วรรณกรรมเรื่อง การผจญภัยของสุดสาคร วิชาเหมือนสินค้า คบพาล พาลพาไปหาผิด ไก่แจ้แซ่เสียดยายกะตา ห้องสมุดป่าและสมุดมิตรภาพ นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีคือ สื่อคำสอน แนวทางการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อเตือนสติมนุษย์ โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางการสื่อสารผ่าน ธรรมชาติทั้งพืช สัตว์ แผ่นดิน แม่น้ำ ลม ไฟ ฯลฯ ทั้งนี้คำสอนเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตใน สังคมได้อย่างมีความสุข

1.5 แร่งบันดาลใจในการแสดงอารมณ์สุขทุกข์ ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและ วรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม สังข์ทอง ตอนกำเนิดพระสังข์ ฝนตกแดดออก ดอกสร้อยแสนงาม รื่นรสสักวา ภาพวาดของแสงเทียน ลูกแกะของซาฟิยะห์ น้ำผึ้งหยดเดียว แมวเอ๋ย แมว เหมียวนำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีคือแร่งบันดาลใจในการแสดงอารมณ์สุข ทุกข์ 2 ลักษณะ คือ อารมณ์แห่งความสุข และอารมณ์แห่งความทุกข์ วาทกรรมดังกล่าวทำให้ผู้เรียนได้ความรู้

ในการสร้างแรงบันดาลใจ และเป็นการปลูกฝังการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืน แสดงออกถึงสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผล

1.6 เพื่อนในการเดินทางและการดำเนินชีวิต ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่องแมว เอ้ย แมว เหมียว ภาพวาดของสี่เทียน การผจญภัยของสุดสาคร ดวงจันทร์ของลำเจียก นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีคือ เพื่อนสำหรับระบายความทุกข์-สุขในชีวิต เพื่อนร่วมทาง กระบวนทัศน์เชิงบวกที่มนุษย์อาศัยธรรมชาติในการระบายความทุกข์ ก่อให้เกิดความผ่อนคลายและความสุขขึ้นเป็นลำดับ สิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรู้สึกใกล้ชิดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในยามที่เห็นว่าผู้เรียนก็สามารถระลึกถึงธรรมชาติ ให้ธรรมชาติเป็นดังเพื่อนอยู่เคียงข้างลดความเสี่ยงในการทำร้ายชีวิตตนเองได้

1.7 สัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและวรรณกรรม เรื่องธนู ดอกไม้กับเจ้าชายน้อย ตั้งเอ๋ย ตั้งไข่ ดอกสร้อยแสนงาม ลูกแกะของซาฟิยะห์ และห้องสมุดป่า นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีคือ สัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอำนาจที่เกิดจากคุณธรรม การใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม การใช้อำนาจในการแสวงหาผลประโยชน์ เนื้อหาดังกล่าวหากผู้เรียนสามารถวิเคราะห์แยกแยะได้ ผู้เรียนจะรู้สึกรักธรรมชาติที่ถูกควบคุมคุกคามโดยมนุษย์ และไม่ก่อให้เกิดความอหังการต่อธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรักธรรมชาติได้มากยิ่งขึ้น

1.8 ศัตรู อุปสรรค ภัยคุกคามชีวิต ผลการศึกษาพบในวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง ตอนกำเนิดพระสังข์ น้ำผึ้งหยดเดียว ระเบิดสายฟ้า เรื่องเล่าจากพัทลุงและวิชาเหมือนสินค้า นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถี คือ ศัตรู อุปสรรค ภัยคุกคามชีวิต โดยจำแนกได้ ดังนี้ 1) ธรรมชาติคืออุปสรรค 2) ธรรมชาติคือ ผู้คุกคามมนุษย์ 3) ธรรมชาติคือ ศัตรูหรือผู้ร้าย เนื้อหาดังกล่าวถือเป็นกระบวนทัศน์เชิงลบที่มนุษย์เกรงกลัวต่อธรรมชาติ ผู้เรียนจะได้รับความรู้ที่แฝงไว้ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและให้รู้ว่ามีมนุษย์ไม่สามารถเอาเปรียบธรรมชาติทุกอย่างได้

1.9 วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ผลการศึกษาพบในวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่อง ตั้งเอ๋ย ตั้งไข่ พ่อค้าจากเกาะตะมะ ดวงจันทร์ของลำเจียก รินทร์สัสถวา เรื่องเป่าจากพัทลุง นำเสนอสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถี คือ ธรรมชาติที่สนับสนุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และธรรมชาติที่สร้างวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย เนื้อหาดังกล่าวถือเป็นกระบวนทัศน์ที่ชี้ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติมากขึ้น

2. การศึกษาพฤติกรรมการนำเสนอนิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาวิเคราะห์พฤติกรรมการนำเสนอนิเวศวิถี จากการศึกษาพบว่าสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการใช้พฤติกรรมการนำเสนอนิเวศวิถีด้านองค์ประกอบของวรรณคดี ที่พบมากที่สุดตามลำดับคือ พฤติกรรมการนำเสนอผ่านสถานที่และฉาก ถัดมาคือ พฤติกรรมการนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง พฤติกรรมการนำเสนอผ่านตัวละคร และสุดท้ายพฤติกรรมการนำเสนอผ่านพรรณณะ ส่วนพฤติกรรมการนำเสนอนิเวศวิถีด้านโวหารภาพพจน์มากที่สุดคือ โวหารภาพพจน์แบบสัญลักษณ์ อุปมา อติพจน์ สัทพจน์ นามนัย บุคลาธิษฐาน ปฏิปุจฉา ความเปรียบประชด สมมติภาวะและอุปลักษณ์ ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สื่อคำสอนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ในองค์ประกอบของวรรณคดี กวีใช้พฤติกรรมการนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง ตัวละคร ฉากสถานที่และพรรณณะ ส่วนของโวหารภาพพจน์ กวีก็นำเสนอเปรียบเทียบใน อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย สัญลักษณ์และสัทพจน์

2.2 แรงบันดาลใจให้แสดงอารมณ์สุข-ทุกข์ ในองค์ประกอบของวรรณคดี กวีใช้กลวิธีนี้ในการนำเสนอความทุกข์และความสุขผ่านฉาก สถานที่และสถานที่ ด้านการใช้โวหารภาพพจน์กวีก็นำเสนอความเปรียบสุทุกข์กับโวหารแบบบุคลาธิษฐาน ความเปรียบประชด นามนัย สัญลักษณ์ ปฏิพจน์ สัทพจน์ อติพจน์และนามนัย

2.3 สัญลักษณ์ของพลังอำนาจ เช่น กวีนำเสนอนิเวศวิถีผ่านองค์ประกอบวรรณคดีที่เป็นตัวละคร แก่นเรื่องและพรรณนา โดยใช้โวหารสนับสนุนแบบ อุปมา นามนัย สัญลักษณ์ และอติพจน์

2.4 ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของวรรณคดีที่กวีใช้นำเสนอนิเวศวิถีนี้คือ สถานที่หรือฉากและเวลา โดยใช้โวหารรูปแบบ อุปมา และสมมติภาวะเป็นตัวสนับสนุน

2.5 ความรู้และประสบการณ์ใหม่ มีการใช้โวหารนำเสนอนิเวศวิถี ได้แก่ อติพจน์และสัทพจน์

2.6 ศัตรู อุปสรรค และภัยคุกคามชีวิต ซึ่งกวีใช้องค์ประกอบประเภทแก่นเรื่อง ตัวละครและสถานที่ ในการนำเสนอนิเวศวิถีนี้ โดยอาศัยโวหารภาพพจน์เป็นตัวช่วยให้มีความหมายมากขึ้น ได้แก่ โวหารนามนัย

2.7 ปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต โดยกวีนำเสนอผ่านองค์ประกอบของวรรณคดีประเภทตัวละคร สถานที่หรือฉากในระหว่างการเดินทาง ซึ่งมีการใช้โวหารแบบอุปมา สัญลักษณ์ ความเปรียบประชด และบุคลาธิษฐาน เป็นตัวช่วยในการสื่อความหมายลึกซึ้ง

2.8 ผู้ให้กำเนิดและจุดจบของชีวิต กวีใช้กลวิธีการนำเสนอขององค์ประกอบวรรณคดีประเภทเวลา สถานที่และใช้โวหารสื่อความหมายคือ อุปมา อติพจน์

2.9 วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย โดยกวีนำเสนอผ่านองค์ประกอบของวรรณคดีประเภทตัวละคร กลวิธีการนำเสนอที่กล่าวมาข้างต้น จะช่วยสนับสนุนให้การนำเสนอสาระด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงสื่อความหมายถึงผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเกิดการเข้าใจและเรียนรู้นิเวศวิถีนำมาซึ่งการอนุรักษ์และหวงแหนธรรมชาติ เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ข้อที่ 5 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาสาระด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลากหลาย โดยผ่านการนำเสนอนิเวศวิถีด้วยกลวิธีองค์ประกอบของวรรณคดีและการใช้โวหารภาพพจน์ ซึ่งเป็นความงดงามทางด้านวรรณศิลป์การประพันธ์วรรณกรรมและในวรรณคดีให้ความเพลิดเพลินใจแก่ผู้อ่าน ธรรมชาติมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือสื่ออารมณ์ความรู้สึกวรรณคดีไทยที่คัดสรรมาในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำ สอดคล้องกับบวรชาภรณ์ อาจหาญ (2547) ที่อธิบายไว้ว่า ธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจของกวี เป็นวัตถุดิบที่กวีนำมาใช้สร้างขนบทางวรรณศิลป์ชั้นสูง บทพรรณนาธรรมชาติที่ปรากฏอันเข้มข้นของกวี รวมถึงเป็นเครื่องตกแต่งบทประพันธ์ด้วยถ้อยคำที่ทำให้เกิดความงดงามทางวรรณศิลป์ได้อย่างหลากหลาย

นอกจากความงามทางด้านวรรณศิลป์แล้ว ยังแฝงแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในลักษณะ

ต่าง ๆ ผ่านวรรณคดีแต่ละประเภท ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดี นำมาดั่งกล่าว ปรากฏความสัมพันธ์ทั้งในด้านความเป็นมิตรกับธรรมชาติและ การล่วงเกินบุกรุกธรรมชาติ สอดคล้องกับคำอธิบายของธัญญา สังขพันธานนท์ (2552) ที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลในสองลักษณะ คือสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติเกิดจากจินตภาพด้านดีต่อธรรมชาติ กับสำนึกในความเป็นอื่นของธรรมชาติ เกิดจากจินตภาพในด้านร้ายต่อธรรมชาติ เช่นเดียวกับ อรรวรรณ ฤทธิ์ศรีธร (2559) ได้ศึกษาเรื่อง จากมหัศจรรย์สู่มหันตภัย : การโยนความผิดให้ธรรมชาติ ใน “กุหลาบรัตติกาล” ปรากฏให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในสองด้านคือ ด้านความจริงของมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติ และในด้านความเป็นปรปักษ์กับธรรมชาติโดยมนุษย์เข้าไปแทรกแซงและทำลายระบบนิเวศทางธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมโทรมลง

สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นสื่อคำสอนจากธรรมชาติเพื่อเตือนสติมนุษย์ให้พึงสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนและไม่ประมาทต่อการทำงานรวมถึงการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นคำสอนในลักษณะเชิงบวกแฝงไว้ด้วยอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งผู้เรียนจะได้รับข้อคิดและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับประเวศ อินทองปาน (2553) ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับนิเวศวิทยาแนวลัทธิตามทัศนะของอาร์เนแนสส์ มุ่งเน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการมองโลกและชีวิตโดยตระหนักว่ามนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ควรไปรุกรานและทำร้ายธรรมชาติ ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องหรือมีสัมมาทิฐิ และดำเนินตามหลักพุทธจริยธรรมมีศีลหรือวินัยด้วยท่าทีมิตรภาพต่อกัน ขณะเดียวกันก็เพิ่มคุณภาพชีวิตด้วยศีล สมาธิ และปัญญา และเป้าหมายสูงสุดคือการประจักษ์แจ้งถึงความเป็นอนัตตา ซึ่งทำให้มนุษย์คลายความเห็นแก่ตัวและคลายการมองสรรพสิ่งรอบตัวที่จะนำมาบำรุงบำเรอตนเองหรือนิพพาน ซึ่งเป็นรูปแบบแห่งการสำนึกทางนิเวศที่ยึดโยงสรรพสิ่งทั่วทั้งสากล

ส่วนสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ซึ่งเป็นสภาวะถือตนเหนือผู้อื่นอันเกิดจากอุดมการณ์ด้วยการแสดงถึงยิ่งใหญ่ของตน ทำให้ธรรมชาติถูกควบคุมคุกคามโดยมนุษย์และก่อให้เกิดความอหังการต่อธรรมชาติ ผลกระทบดังกล่าวเมื่อผู้เรียนแยกแยะจะเข้าใจและรู้สึกหวงแหนธรรมชาติ ซึ่งได้สอดคล้องกับมานิตย์ ไชยศักดิ์ (2557) ได้ศึกษาว่าทฤษฎีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจ : กรณีศึกษากลอนล่าของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ กล่าวถึงความหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ท้องถิ่น ถือเป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจท้องถิ่นที่ส่งสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวอีสาน จึงทำให้เกิดวาทกรรมโต้กลับกระแสของการพัฒนาที่ขาดความรับผิดชอบได้อย่างน่าสนใจ ในการส่งสารทางวัฒนธรรมให้ผู้คนชาวอีสานที่หลงใหลในมายาโลกาภิวัตน์ ปัจจุบันได้หวนกลับมามองถึงความต้องการที่แท้จริงในการดำเนินชีวิต มีชาวอีสานจำนวนไม่น้อยที่มีสำนึกรักษ์ท้องถิ่น และโยยหาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามธรรมชาติ

อนึ่งสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ถูกปลุกฝังความภาคภูมิใจ สร้างอัตลักษณ์ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปลุกฝังให้เกิดสำนึกเชิงนิเวศที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสุนทร ค่ายอด (2558) ได้ศึกษาภาพเสนอและอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมของชาติพันธุ์ปกากะญอในวรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์ โดยความเป็นชายขอบของชาติพันธุ์ปกากะญอในวัฒนธรรมล้านนา นั้น มาลา คำจันทร์ ได้สร้างวรรณกรรมเรื่องหมู่บ้านอาบจันทร์ และลูกป่า ภายใต้อุดมการณ์สิ่งแวดล้อมที่เน้นการอนุรักษ์ และบรรยากาศทางวิชาการ

ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อมของชนเผ่า โดยการสร้างภาพเสนอใหม่ให้กับชาติพันธุ์ปกากะญอในสองลักษณะคือ ภาพเสนอของชาวเขาผู้ทรงจริยธรรม และเน้นภาพเสนอของชาวเขาที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาติพันธุ์ปกากะญอมีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น คือลักษณะความสอดคล้องเกี่ยวกับการศึกษาสารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถี หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงผลการศึกษาคั้งนี้ ถึงแม้ว่าการศึกษาในประเด็นนี้จะมีความคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง แต่งานวิจัยเล่มนี้มีความแตกต่างจากการศึกษาเล่มอื่น ๆ ทั้งในเรื่องของขอบเขต ความหมาย และกลวิธีการนำเสนอในนิเวศวิถี ดังนี้

นิเวศวิถีในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำประกอบไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ความรู้และประสบการณ์ใหม่ สื่อการสอนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน แกร่งบันดาลใจในการแสดงอารมณ์สุขทุกข์ เพื่อนในการเดินทางและการดำเนินชีวิต สัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ศัตรู อุปสรรค ภัยคุกคามชีวิต และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยในส่วนของกลวิธีการนำเสนอ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของวรรณคดี ประกอบด้วย เรื่องราวหรือข้อคิด ตัวละคร สถานที่ และเวลา และพรรณนา 2) โวหารภาพพจน์ ประกอบด้วย อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย บุคลาธิษฐานสัญลักษณ์ อติพจน์ สัทพจน์ ปฏิพจน์ความเปรียบประชด และสมมติภาวะ

จากการอธิบายผลการศึกษาศารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีที่ปรากฏข้างต้น สารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในวรรณคดีลำนำ เป็นเนื้อหาที่อธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แฝงไว้ด้วยอุดมการณ์ทางคุณธรรม อุดมการณ์ทางวัฒนธรรม อุดมการณ์ความเชื่อท้องถิ่น และอุดมการณ์ความเชื่อดั้งเดิม นับเป็นแนวทางช่วยสนับสนุนความคาดหวังที่รัฐต้องการสร้างเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผู้เรียน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมและยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อในการสอน ตลอดจนการคัดเลือกวรรณคดีและวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวาทกรรมและอุดมการณ์ดังกล่าว มาให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างเหมาะสมในแต่ละระดับชั้นแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี สอดรับกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ข้อหนึ่งที่ว่าผู้เรียนจะต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเนื้อหาวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีลำนำระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ดังนั้นเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติให้กับผู้เรียน ควรมีการศึกษาวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสืออ่านเสริมนอกเวลา วรรณกรรมสมัยใหม่ เพื่อให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติ และสามารถนำผลการศึกษามาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนต่อไป

2. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาวรรณคดีไทยอย่างกว้าง ๆ มิได้กำหนดวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งเฉพาะเป็นขอบเขตเพื่อศึกษาศารัตถะด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการกำหนด

ขอบเขตจากวรรณคดีเฉพาะเรื่อง ก็อาจจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจนิเวศวิถีในวรรณคดีอย่างละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ผู้สอนรายวิชาภาษาไทยสามารถนำความรู้จากผลการวิจัยนี้ ไปขยายหรือต่อยอดการสอนหรือการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้ได้ผลว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีลำนำให้น่าสนใจยิ่งขึ้น รวมทั้งอาจเป็นภาพสะท้อนไปยังผู้ที่มีบทบาทในการคัดสรรตัวบทวรรณกรรมและวรรณคดีไทย มาบรรจุไว้ในหนังสือเรียน เพื่อใช้ในการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเนื้อหาของตัวบทให้มีประเด็นในการศึกษาได้มากขึ้น

4. ควรมีการศึกษาสารัตถะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านนิเวศวิถีในหนังสือเรียนรายวิชาอื่น ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชนไทยได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- _____. (2564). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2553). วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ: วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมไทย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2556). วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย. ปทุมธานี: นาค.
- ประเวศ อินทองปาน. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับนิเวศวิทยาแนวลัทธิทศณะของอาร์เนแนสส์. วารสารมนุษยศาสตร์. 17(2), 71-88.
- มานิตย์ โศกค้อ. (2557). วาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการต่อสู้และการต่อรองเชิงอำนาจกรณีศึกษากลอนล่าของวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์. วารสารมนุษยศาสตร์, 1(1), 37.
- วัชรภรณ์ อัจหาญ. (2547). บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทย : ความจริง ความสมจริง และความงามทางวรรณศิลป์. วารสารมนุษยศาสตร์. 12, 105-117.
- สุนทร ค่ายอด. (2560). วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 5(2), 10-21.
- อรวรรณ ฤทธิศรีธร. (2557). เอื้องแสนเพ็ง : ตำนานท้องถิ่นกับนิเวศเชิงนิเวศในนวนิยายเรื่อง ฤดูดาว. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.